

СВІДОМІСТЬ МІЖ ЖИТТЯМ ТА СМЕРТЮ. ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Р.І. Білобровка

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
Кафедра психіатрії, психології та сексології (зав. - д.мед.наук Р.І. Білобровка)

Реферат

Мета. Довести, що життя є вічним та складається з двох половинок, а саме - народження та смерті.

Матеріал і методи. Феноменологічний аналіз наукових джерел, трактатів як сучасних авторів так і трактатів древніх.

Результати й обговорення. Свідомість не зводиться до фізіологічних процесів мозку, так як і не можливо звести до фізіології і анатомії руки трудову діяльність людини. Смерть являється одним із найсуттєвіших визначників життя перед будь-якою самосвідомістю, що так чи інакше пояснює життя". Філософ А.К. Манєєв відштовхуючись від концепції Геракліта про те, що "сила думки знаходиться поза тілом", висловлює ідею, що структурою, яка породжує думку є біологічне поле - "польова формація біосистем". Відповідно весь життєвий досвід людини, ситуації, які він пережив, всі слова, які були ним вимовлені і які він чув, - все це фіксується його біологічним полем і зберігається у вигляді своєрідних голограм. Східна традиція розглядає смерть як розпад, розщеплення того, що стало результатом злиття. Душа не є результатом з'єднання, злиття, є виокремленою від тіла та розуму і таким чином не може розпастися чи іншими словами, померти. Лауреат Нобелівської премії Дж. Еклес стверджував: "Я впевнений, що вихідна реальність в моєму сприйнятті свого "Я" не може бути ідентифікована з мозком, нейронами, нервовими сигналами або просторово-часовими моделями отримуваних імпульсів... Я не можу повірити, щоби досвід свідомості не мав іншого продовження... у всякому випадку, я стверджую, що можливість наступного існування не може бути відкинута на наукових засадах". Питання безсмертя душі пронизує всю християнську доктрину. Ми, також, можемо знайти вірування в життя після смерті чи в можливість досягнення безсмертя у культурах всіх народів протягом їх історії. Зокрема ці вірування описані в тибетській та єгипетській книгах мертвих. Ці ж погляди розділяли й древні, зокрема Будда, Платон, Декарт, Лейбніц, Спіноза, Піфагор та піфагорейці, Геракліт, Аристотель. Народження і Смерть з погляду дуальності, чи полярності світу - це взаємно протилежні явища, процеси чи стани. Тобто завжди присутні разом в одному і тому ж явищі, процесі. Вони нероздільні і єдині, а їх поєднання і буде називатися - Життя. І виходячи з цього їх з'єднання як (+) і (-) буде (0), а у випадку [народження] і [смерть] теж (0), або [абсолют], або [безсмертя].

Висновки. ЖИТТЯ ВІЧНЕ і проявляється на рівні нашої свідомості - НАРОДЖЕННЯМ та СМЕРТЮ: - ми кожної миті народжуємось і кожної миті вмираємо.

Ключові слова: життя, народження, смерть

Abstract

CONSCIOUSNESS BETWEEN LIFE AND DEATH: PHENOMENOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL ASPECTS

R.I. BILOBRYVKA

The Danylo Halytsky National Medical University in Lviv

Aim. To demonstrate that life is eternal and consists of halfbirths and death.

Methods. Phenomenological analysis of modern and ancient philosophical treatises.

Results. Consciousness cannot be interpreted as a physiological process of the brain, since it is impossible to reduce human activity to anatomy and physiology. One of the most significant determinants of life in every self-conscious being is death. According to Heraclitus "The Strength of Mind is outside the body." In the opinion of the contemporary philosopher A. Maneev, a structure that generate ideas is a biological field, "field formation of biosystem." Thereafter, all lifetime experiences of a person, everything that happens to him or her, is fixed in a biofield and stored in the form of original holograms. This is how the Eastern Tradition understands Death: it is a decomposition, which is possible only for things that are a result of composition, and a soul is not a result of composition, it is alone, separated from mind and body, so it cannot be decomposed, it cannot die. According to Nobel laureate J. Eccles, the output reality in my perception of myself cannot be identified with brain, neurons... I cannot believe the experience of consciousness doesn't have another elongation... in any case, I claim a possibility of future being that cannot be rejected on a scientific basis. The subject of immortality of the soul permeates all Christian doctrine. We can also find a belief in the afterlife, the possibility of achieving immortality, in all nations, at all times. In particular, it is written in the Tibetan and Egyptian Books of Death. The ancients shared the same opinions, including Buddha, Plato, Descartes, Leibniz, Spinoza, Pythagoras, Heraclitus, and Aristotle. Nevertheless, to consider death, life, and birth, we assume that we live in a dual world, where all the phenomena and things have their opposites, and the transition in the opposite occurs through a point called "zero", or what is standing between them. Thus in the case of our three, the opposites are birth and death, and life is that uniting zero, the edges of which are birth and death, so that life is continuous, therefore eternal.

Conclusions. Life is eternal and manifests in our consciousness in the form of birth and death; we are coming into the world and dying every moment.

Keywords: life, birth, death

*Питання: Хто ці двоє, що
найсильніше борються в світі?*

Відповідь: Життя та смерть.

*Рукопис І. Яремецького - Білашевича, XVIII ст., ст. 74
"Свідомість не зводиться до фізіологічних процесів
мозку, так як і не можливо звести до фізіології і
анатомії руки трудову діяльність людини. Мислить не
мозок, а людина, яка володіє мозком."*

А.М. Коршунов - Познание и деятельность. М., 1984.

*"Смерть являється одним із найсуттєвіших
визначників життя перед любою самосвідомістю, що
так чи інакше пояснює життя".*

Словник з етики - М.1983, с.321

Усвідомлення смерті є фундаментальним світоглядним фактором духовного розвитку особистості. У смерті матеріалізується конечність, скороминучість життєдіяльності індивіда; невідворотність смерті породжує проблему сенсу життя.

Життя не мета, а засіб для досягнення мети. В книзі філософа А.К. Манєєва філософський аналіз антиномії в науці наводяться слова Геракліта "Сила думки знаходиться поза тілом", автор висловлює ідею, яка може видатися дивною тому хто не знайомий зі всім ходом його міркувань, структурою, яка породжує думку є біологічне поле - "польова формація біосистем". Відповідно весь життєвий досвід людини, ситуації, які він пережив, всі слова, які були ним вимовлені і які він чув, - все це фіксується його біологічним полем і зберігається у вигляді своєрідних голограм, "про що, можливо, свідчить, зокрема, феномен пам'яті високоорганізованих істот". Інакшими словами, смерть фізичного тіла не означає щезання польової формації".

Ось як пише про перемогу над смертю його Свами Вішнудевананда в книзі, що називається "Повна ілюстрована книга з йоги", К., "Здоров'я", 1992р. - Серед найпотужніших рушійних сил релігії та релігійного життя є думка про смерть і страх перед пеклом. Звичайна людина боїться смерті. Вона воліє жити завжди. Вона хоче знати, що буде з нею навіть після розкладання тіла. Це відправний пункт справжньої філософії, яка досліджує феномен смерті. Смерть означає розкладання, а воно можливе тільки для тих речей, які є результатом складання. Все, що має 2 або 3 складові, повинне розкластися. Тільки душа не є результатом складання, вона єдина, відокремлена від розуму та тіла. Тому вона ніколи не може

розкластися, а отже, і вмерти. Вона безсмертна. Душа існувала вічно й не була створена. Ніколи ніщо не виникало з нічого.

Скажімо ще в колишньому СРСР деякі прогресивні вчені займалися феноменологією свідомості та біологічних полів. Так, зокрема, за словами член-кореспондента АН СРСР О.Г. Спіркіна "дослідники із лабораторії в Мінську встановили, що існують три різних біополя і кожний із них змінюється певним чином при тому або іншому захворюванні". Ряд експериментів, проведених в лабораторних умовах, дозволив виявити деякі із характеристик поля, що оточують тіло людини. Так, група вчених із інституту біоенергетичного аналізу (Нью-Йорк, США) за допомогою приладів виявила низькочастотне випромінювання. Ще більш повне підтвердження дало відкриття доктора Х.С. Бурра (Йельський університет, США). Був сконструйований пристрій, що дозволяв реєструвати слабкі електричні поля коло живого об'єкту. Після цього доктор Бурр висловив гіпотезу, що поле являє собою ніби вихідну матрицю, вихідне креслення, що формує структуру тіла. Деякі дослідники прийшли до думки, що можливо, власне польові структури відповідні також за процеси мислення та свідомості. За концепцією професора Н.І. Кобозева, мозок, що мислить - неможливий не тільки на біохімічному, але й навіть на атомно-молекулярному рівні. Носіїв психічних функцій і свідомості "треба шукати в ділянці елементарних частин та зв'язаних з ними полів". Продовжуючи цю думку, В.М. Інюшин висловив ідею, що біоплазма є ідеальним середовищем для коливань і є вмістилищем хвильових структур голограм. Біополе можна розглядати як багатокомпонентну голограму". Думка про поле як про носія свідомості, носія людської індивідуальності має пряме відношення до досвіду посмертних станів, станів "поза тілом". Ця думка була присутня і в працях минулого. Так Парацельс писав: "Є два тіла - тіло фізичне і тіло духовне - звідси видно, що людина розщеплюється на два тіла: видиме і невидиме. В цьому сенсі є тим важливіша думка людей науки, що подолали привичні стереотипи. Так один із найвідоміших нейрофізіологів, лауреат Нобелівської премії Дж. Еклес каже: "Я впевнений, що вихідна реальність в моєму сприйнятті свого "Я" не може бути ідентифікована з мозком, нейрона-

ми, нервовими сигналами або просторово-часовими моделями отримуваних імпульсів... Я не можу повірити, щоби досвід свідомості не мав іншого продовження, не мав можливості іншого існування при яких-небудь інших неувимих умовах. У всякому випадку, я стверджую, що можливість наступного існування не може бути відкинута на наукових засадах".

За іудейськими та буддійськими свідченнями, Ісус Христос змалку належав до благородної секти Єссеїв-хранителів вчення Мойсея, тісно пов'язаних також з езотерією жерців Єгипту, Вавілонії, Греції (особливо - піфагорейців). Ці міжнародні зв'язки, що підтримували розглянуту вище традицію системи святилищ обсерваторії, зумовили те, що між 20-33 роками свого земного життя здібний молодий есеянин Ісус разом з кількома одновірцями побував у мандрах по святих місцях Ірану, Індії, Тибету і багато сприйняв з тамтешніх вчень і мистецтв. Невдовзі після повернення він, разом зі своїми першими учнями - есеями, прийняв хрещення від Іоанна - ідейного вождя одного з численних опорів тогочасної Іудеї проти гноблення Римом.

Подальша доля Ісуса досить відома. Наведу лише маловідомі свідчення його воскресіння. Таких свідчень зафіксовано 13, у них згадується більше 200 присутніх. Найавторитетнішими серед них є записи грека Гормізія (біограф-літописець при горезвісному Пілаті Понтійському) та сірійця Єйшу (лікаря того ж Пілата, який також був присутній при знятті з хреста й похованні Ісуса). Будучи високоосвіченими людьми свого часу, вони не вірили чуткам про воскресіння страченого проповідника - найвизначнішого, але все ж таки одного з багатьох. Гормізія, свідчення якого наводжу нижче, разом з кількома однодумцями мав намір викрити й осміяти шахрайство. Єйшу, відомий науці як "арабський" Гіпократ, ставив перед собою мету дослідження феномену Ісуса Христа з природознавчих позицій - від засудження й страти до посмертного стану його тіла.

"Наблизившись до гробу на півтора кроків, ми бачили в слабкому світлі раннього світанку стражників: двоє чоловіків сиділи, інші лежали на землі біля багаття. Було дуже тихо. Ми йшли повільно, нас обігнала варта, яка йшла змінити ту, що знаходилась там звечора. Раптом ста-

ло дуже світло. Ми не могли відразу зрозуміти, звідкіля це світло, але скоро побачили, що воно походить від сяючої хмари, що рухалась; вона опустилась над гробом і там, над землею, з'явилась людина, яка ніби вся складалась із світла.

Потім ударив грім, але не з неба, а на Землі. Від цього страшного грому варта, яка знаходилась на місці, з жахом підскочила, а потім упала... Тієї ж миті стало зрозуміло, що дуже велика брила, яка лежала на кришці гробу, немов би сама по собі піднялась, відкривши гріб. Ми дуже налякались. Через якийсь час світло щезло і стало так, як завжди. Коли ми наблизились до гробу, виявилось, що там уже нема тіла похованої в ньому людини".

Дослідники вважають, що тільки з урахуванням цього опису можна пояснити таємницю "Туринської плащаниці" - савану, в якій було, напевно, загорнуто Ісуса Христа, і на якому якимсь дивом відбилось його (?) зняте з хреста тіло, а також таємницю світіння Гробу Господнього, яке протягом століть спостерігається напередодні Воскресіння.

Протягом багатьох віків у всіх племен та народів можна знайти усні чи писемні пам'ятки в яких є згадки про рецепти, шляхи та методи досягнення безсмертя. Це і різні склади, і вода, і плоди, і квіти і дорогоцінні камені, і так звані "еліксир безсмертя". Скажімо боги древніх греків вживали амброзію, яка дарує вічне життя, індійські боги - амріту, боги іранців - хаома, і тільки боги древнього Єгипту - воду, але воду безсмертя. Або згадаймо казки, де не обходиться без "живої" і "мертвої" води. А ось приклади деяких рецептів, які дарують безсмертя. Наприклад, рецепт складений особистим лікарем папи Боніфація VIII: потрібно змішати в подрібненому вигляді золото, перли, сапфіри, смарагди, рубіни, топази, білі і червоні корали, слонову кістку, сандалове дерево, серце оленя, корінь алое, мускус і амбру. Або рецепт із древньої східної книги: "Треба взяти жабу, яка прожила 10000 років, і летючу мишу, що прожила 1000 років, висушити їх в тіні, перетерти в порошок і приймати". Чи рецепт із давньоперсидського тексту: "Треба взяти людину, рижу, веснянкувату, і годувати її плодами до 30 років, потім опустити її в кам'яний посуд з медом та іншими складами, помістити в обручі і герметично закупорити. Через 120 років її тіло перетвориться в

мумію. Після цього вміст посудини, включаючи і те, що стало мумією, можна було приймати в якості цілющого засобу та засобу, що продовжує життя.

Звичайно явна безглуздість подібних рецептів ще не свідчить про безглуздість самих пошуків. Бо відомим ставало лише те, що було відкинуте як непотрібне. Якщо судити про історію тої чи іншої науки тільки по невдалих дослідах та нездійснених відкриттях, картина, буде такою ж.

На відміну від таких, швидше спонтанних та інтуїтивних спроб знайти засіб, що необмежено продовжує життя, даоська школа довголіття, що існувала в Китаї, створила логічне і цілісне вчення присвячене цій проблемі. Людина, що вирішила досягнути безсмертя, ставала на нелегку дорогу. їй належало змінити весь спосіб життя, відійти від того який ведуть звичайні смертні і уподобитися іншим, безтілесним сутностям. Обмеження стосувалися перш за все раціону. Людина, що шукала безсмертя, повинна була відмовитися від вина та м'яса, забути про рис, зерно і навіть овочі. Все це зміцнює її тіло, яке як відомо, смертне. їй же більше належить думати, як би зміцнити свою нематеріальну субстанцію, душу. Відмовившись від всякої грубої їжі, їй належить перейти на різного роду суфле із фруктів, горіхів, кори та листя рослин. Особливо важливим вважалось точне дотримання складів таких суфле. Власне в співвідношенні компонентів полягала їх особлива сила. Але прийом навіть цієї їжі належало переривати тривалими перервами і постами, які повинні ставати все довші і частіші. Той хто досягнув особливо високого ступеню міг обходитися взагалі без їжі, харчуючись власною слиною. Збираючи її в роті язиком певними рухами, в певній послідовності і в потрібну годину дня, людина могла не тільки не відчувати голоду, але й цим жити. Перед тими хто досягав цього стану, залишалась остання сходинка - навчитися харчуватися росою і вдихати вітер. І друге, що потрібно досягнути тому хто шукав безсмертя, було вміння дихати певним чином. Мистецтво такого "утробного дихання" зводилось до того, щоби вернутися до того як дихає людина в материнській утробі. Ось один із прийомів, що ведуть до цього. Пошукач безсмертя заходив в приміщення, де ніщо не може потривожити його. Видихнувши повітря, він нараховує дванадцять

ударів пульсу і тільки після цього робить новий вдих і видих. І знов не дихає протягом 12 серцевих скорочень. Поступово збільшуючи паузи він міг довести їх до 120 ударів пульсу. І т.д. (поступки і ін.).

Один з перших хто задався запитанням дослідження та систематизації пережиттів людей, які пережили клінічну смерть. Піонером був відомий свого часу швейцарський геолог-психолог Альберт Гейм. Його дослідження були опубліковані в доповіді на з'їзді швейцарського Альпійського клубу в 1892 р. Основним підсумком його досліджень було те, що суб'єктивний досвід отриманий в результаті близькості зі смертю у різних людей дивовижно подібний, незалежно від конкретних обставин, які були супутні при загибелі людей. Розумова діяльність спочатку різко прискорюється і загострюється. Час надзвичайно розтягується. Перед внутрішнім поглядом помираючого проходить картина його життя...

Такими дослідженнями займалися Карліс Осіс (1961 р.), Рассел Нойсс (1971 р.), Е.Кюблер-Росс, Дж.Річчі, Е.Харалдсон, Раймонд Моуді, Майкл Ньютон і ін. За підрахунками Моуді десь 15 деталей, що цілком або частково спливали в сповідах тих хто повернувся з того світу. Кожен з них в критичний момент відчув повне фізичне виснаження, а потім слабо сприйняв слова лікаря, який констатував факт смерті. Потім в згадуваній свідомості пацієнта виникав неприємний шум, різкий дзвін, незрозуміле дзижчання. Померлий відчував, що попав в якийсь довгий темний тунель, через який він пронісся з незвичайною швидкістю. Через мить він несподівано виявляв, що відділився від свого тіла і бачить себе ніби з боку, окрім того може спостерігати ту ж обстановку, тих же людей, які були поряд з ним в момент смерті...

Ці ж погляди розділяли й древні, зокрема Будда, Платон, Декарт, Лейбніц, Спіноза, піфагорейці, Піфагор, Геракліт, Аристотель.

І "Я" не "Я"

І "Ви" не "Ви"

І не "Вони" "Вони" були.

Так хто ж це Ми і хто ж Вони?

Хто ж зрештою всі Ми й Вони?

Вони це Ми?

Чи Ми Вони?

Чи Я і Ти це Ми й Вони?

Хто Я і Ти?

Чи Я є Я?
 Чи Я не Я?
 Хто Я?

І суть моя яка?
 І "Я" не "Я" і "Ви" не "Ви" і не "Вони" "Вони" були.
 Так хто ж це ми і хто ж Вони, хто я і Ти? Хто зрештою всі Ми й Вони.

Людина завжди прагнула досягнути таємниці безсмертя або вічного життя. Якщо людина смертна то Боги безсмертні. Якщо тіло смертне то Душа безсмертна. Тобто людина як феномен складається із двох частин: безсмертної душі і смертного тіла.

Тема безсмертя зустрічається також і в казках.

Тибетська книга мертвих, Єгипетська книга мертвих, Християнська сповідь у вмираючого. Магічна традиція. Триєдине і трансмутация...

Епікур говорив, що смерть нас не стосується, бо коли ми тут, то смерті ще нема, а коли є смерть, то нас уже нема.

Різні переживання смерті:

- примирення і капітуляція
- втеча в звичайні розмови і спогади
- втеча в фантазії про безсмертя
- повна віддача себе насолодам земним
- внутрішнє заперечення небезпеки
- агресія, по типу "чому я", а не хтось інший ...

Наука про смерть-танатологія.

Фройд у свій час писав: "По суті ніхто не вірить у власну смерть. Або - що те ж саме - кожен із нас не усвідомлюючи того, переконаний у своєму безсмерті".

Страх смерті зв'язаний із програмою самозбереження.

Древні перекази і тексти говорять про безсмертя відносно дії отримання "квітки", "плоду", "води", сік дерева", "жива вода".

Для того, щоб роздобути треба йти за "тридев'ять земель", спуститись у "Підземне царство", вийти умовно кажучи за межу, за рамки. Побачити процес із двох боків.

Філософ піфагорейської школи Аполлоній Тіанський в ранній молодості відмовився від м'ясної їжі, бо вважав її нечистою і такою, що затьмарює розум, став ходити босоніж, обходився без шерстяного плаття, наклав на себе заборону говорити і зберігав її п'ять років. Я розумію всі мови бо мені відоме мовчання.

Тривалість життя залежить від безпосереднього оточення, рід занять, спосіб життя.

Голодування дуже позитивно впливає на тривалість життя. Помірність за столом. Переважання добрих почуттів і позитивних емоцій. Вони не зляться, не зазидують, не досаднують. Серце кожного переповнено радістю буття, подякою за кожен день. Вони радіють успіху і везінню інших як ніби це їх особисті досягнення.

Біологічний годинник - програма, 50 ділень. Маточкове молочко продовжувало життя мишей у два рази.

Добрий результат дає гормон тімозин. З психофізичних тренувань система - ДАО, ЙОГА, ЦИГУН та інші.

Ми себе ідентифікували із своїми соціальними регаліями: ім'я, посада, національність, релігійна приналежність, професія, стать, вік, освіта і т.д. А якщо це все відкинути, що залишиться? Як у дитячій загадці: "А" і "Б" сиділи на трубі "А" упало "Б" пропало, хто лишився на трубі? Що є цей "Хто", цей таємничий невідомий? Ми "Його" бачимо тільки в одязі, а без одягу він стає невидимкою. Ми не можемо Його пощупати, відчутти і зрозуміти. Навіть свої фізіологічні потреби ми задовольняємо через призму соціального статусу. Постає запитання звідки взявся цей невідомий, невидимий "Хтось"? Як нам його побачити і зрозуміти без соціального одягу. Чи "Він" це тільки оболонка, а за оболонкою щось є? Чи може там "Щось" є? А якщо є, то чи народилося з тілом чи з'єдналося з тілом в якийсь момент? Чи це "Щось" можливо є та зигота, що виростає в тіло і тоді свідомість чи "Я" сутність це і є та клітина, що виросла в тіло? А що було до того як злилися сперматозоїд із яйцеклітиною? - це були половинки "Я", які об'єдналися. Тоді наше "Я" теперішнє складається із кусочків "Я" наших предків! А як же бути із цілісністю "Я"? Чи може наше "Я" це множина "Я" наших предків?

Такі міркування очевидно привели нас до нісенітниць. І єдиний вихід із цього тупика це визнати, що наше сутнісне "Щось" було і до народження і до злиття гамет. Воно приєдналося до зародка в певний момент.

Свідомість, як інтегральне ціле, де Σ - сума більша, ніж арифметична A - сума складових елементів. Окрім того складові елементи є досить складними і від граней дотику один до одного

ми маємо ту чи ту свідомість. Наприклад, протягом доби ми перебуваємо, як мінімум в двох якісно відмінних станах свідомості. Сплячої і не сплячої свідомості. І як правило, не спляча (або пильнуюча) свідомість час від часу непомітно переходить в стан сугестивної свідомості. Є ще змінені не патологічні стани свідомості в які можна попасти. Зокрема медитативні, трансіві, з йоги знаємо, "нірвана", "самадхі".

Смерть, як психічний феномен.

Уміння продовжувати життя це насамперед уміння його не вкорочувати. Звідси - треба знати, розуміти свою природу. Знати, розуміти життя і аналогічно - смерть - знати, розуміти смерть.

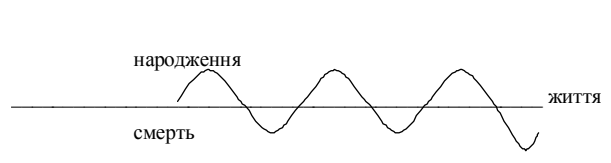
Життя і смерть з погляду дуальності, чи полярності світу - це не взаємно протилежні явища, процеси, чи стани. Бо протилежним смерті є народження, а життя є об'єднавчим моментом. А протилежності завжди присутні разом в одному і тому ж явищі, процесі, а в нашому випадку - це життя. Вони (протилежності) нероздільні і єдині. І виходячи з цього їх з'єднання як (+) і (-) буде (0), а у випадку [народження] і [смерть] теж (0), або [абсолют] або [безсмерття] або те що ми називаємо [життя].

Адже з поняттями [життя] і [смерть] тісно пов'язане [народження], [з'ява], [проявлення], [вихід]. І це явище для звичайної свідомості людини залишається невловимим. Як невловимий процес засинання чи пробудження. [З'ява], [вихід], [народження] це процес перетинання якоїсь межі, границі - за якою наша свідомість не може нічого розгледіти, побачити, яка є недоступною нашому сприйняттю. Отже, розсуваючи рамки відчуття та сприйняття ми розширюємо для себе зону життя, бачення, розуміння, усвідомлення. Свідоме і безсвідоме, як народження і смерть, і звуження до крапки свідомого означає максимальне розширення безсвідомого, але остаточ-

ного виключення свідомого чи безсвідомого за логікою дуального не може бути, тобто в якійсь критичній точці відбувається вивертання безсвідомого у свідоме і навпаки, тобто це відображає синусоїда - що можна назвати як флуктуація, або коливання, вібрація. Цей процес безперервний і ніколи не припиняється. А нуль це і є вакуум, абсолют, Бог і т.д.

З іншого боку зрозуміти процес можна тільки тоді, коли вийти з нього. Стати спостерігачем, а не учасником.

Виходячи з дуальності світу: "+" і "-" та "0" який їх об'єднує потрібно шукати в усіх явищах та речах - трьох. Отже, в парі - життя і смерть бракує третього - а це є народження. Якщо їх вірно розмістити згідно "-", "0"; "+", то виходить "смерть"; "життя", "народження", тобто життя це чергування народження та смерті, а разом з'єднуючись вони дають життя, яке є вічним, а народження і смерть це дві протилежності, або дві грані одного і того ж явища - життя. Що можна відобразити таким схематичним малюнком -

Література

1. Ethics dictionary/ Moscow 1983, page 321. Ukrainian: (Словник з етики - М. 1983, с. 321).
2. Harbovskiy O., Semenov Y. / Private history pages/ Moscow "Idea", 1988. Russian: (О. Горбовский, Ю. Семенов "Закрытые страницы истории". Москва "Мысль" 1988).
3. Korshunov A.M./ Cognition and activity/ Moscow, 1984. Russian: (А.М. Коршунов - Познание и деятельность. М., 1984).
4. Swami Wishnudevananda / Complete illustrated Yoga book/ Kyiv, "Health", 1992. Ukrainian: (Свами Вішнудевананда "Повна ілюстрована книга з йоги", К., "Здоров'я", 1992 р.).
5. Yaremet'skiy-Bilakhevych's manuscript, XVII century, page 74. Ukrainian: (Рукопис І. Кременецького-Білакевича, XVIII ст., ст.74).